

Đurđa Strsoglavac

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'25:811.16:811.163.6:008

Država in narod v prevodu

Izbirni tečaj bo posvečen (južno)slovanskim medjezikovnim razlikam in podobnostim v izrazju, ki je pomensko (dobe- sedno in preneseno) povezano s pojmom *država* in *narod*. Udeleženci tečaja bodo na primerih iz različnih socialnih in funkcijskih vrsti preverili in izboljšali predvsem svoje kompetence na področju izhodiščnega jezika in kulture ter ciljnega jezika in kulture, pri čemer bosta slovenski jezik in kultura tako ciljna kot izhodiščna.

slovenski jezik in kultura, medjezikovne razlike in podobnosti, prevod

The elective course will be dedicated to (South) Slavic interlinguistic differences and similarities in terminology semantically connected (literally or by a process of transfer) with the concepts *state* and *nation*. Course participants will consider examples from different social and functional varieties, improving above all their competences in relation to the source and target languages and cultures, with Slovene occupying both these roles.

Slovene language and literature, interlingual differences and similarities, translation

Izbirni tečaj bo obravnaval tematsko zaokrožene vsebine, osredinjene na krovna pojma **država** in **narod** in na z njima povezana semantična polja s prevodnega zornega kota. Pri medjezikovnem oz. medkulturnem prenašanju – kar prevajanje je – izrazja, ki sodi v ti dve kategoriji, pogosto ne moremo oz. ne smemo zgolj zamenjati z drugim (jezikovno drugačnim), temveč moramo upoštevati semantično polje, ki ga ima posamezno poimenovanje v izhodiščnem jeziku (in kulturi). Prevod mora prenesti izhodiščni pomen oz. pomene v ciljni jezik tako, da so semantična polja ohranjena; pri medkulturnem prenosu semantičnih polj seveda prihaja do pomenskih oslabitev, pa tudi do pomenskih okrepitev, ne sme pa prihajati do neustreznosti, kakršne so na primer slovenski prevedki *samostan* (tekija), *predstojnik samostana* (šejh), *menih* (derviš), *župnik* (imam), *mesto* (kasaba), *meščan* (kasablija), *mesto* (čaršija), *Bosanec* (Bošnjak), *potrți* (Patareni), *burek* (burek), *kolo* (opo), *očetnjava* (татковина), *ljudski* (ljudski), *Pesem nad pesmimi* (Pjesma nad pjesmama), *ljubiti svojo zemljo* (волети своју земљу), *slovenski* (словенски), *slovensko* (Slovensko), *slovenski* (slovenský), *slovesnost* (словесность), *familija* (фамилия) ipd.¹

Izhodišče za »urjenje v prevajanju držav in narodov« v (južno)slovanskih jezikih² bodo **pomeni** krovnih pojmov, kot jih opredeljujejo slovar (*Slovar slovenskega knjižnega jezika*, SSKJ), leksikon (*Slovenski veliki leksikon*, SVL) in enciklopedija (spletna enciklopedija *Wikipedija* v slovenskem jeziku), ter (**preneseni**) **pomeni**, kot jih najdemo v različnih funkcijskih in socialnih jezikovnih vrsteh (npr. publicistični jezik, umetnostni jezik; knjižni jezik, pogovorni jezik, narečje, sleng ...), pri čemer bosta slovenski jezik in kultura tako izhodiščna kot ciljna.

¹ Izrazi v oklepajih so iz drugih slovanskih jezikov.

² Upoštevani bodo tudi jeziki udeležencev izbirnega tečaja.

SSKJ: **država** –e ž (â) **1. organizirana politična skupnost, ki ima na prostorsko omejenem ozemlju suvereno oblast**: država je ohranila samostojnost; predstavljati, ustanoviti, voditi državo; PUBL. obravnavali so vprašanja, ki zanimajo obe državi; agrarna, industrijska država; kontinentalna, pomorska država; kapitalistična, socialistična država; latinskoameriške države; nevtralna država; pripadnik, šef države; zveza držav; veda o državi; koeksistenca med državami z različnimi družbenimi ureditvami / KNUŽ. aliirane države; federativna, zvezna država; neuvrščene ali nevezane države *ki niso vključene v politične ali vojaške bloke*; PREN. država mravelj // *ozemlje, ki pripada tej skupnosti*: prepotoval je že skoraj vse evropske države; vest se je hitro razširila po vsej državi; majhna, velika država **2. politična sila, ki predstavlja, vodi, upravlja to skupnost**: vloga države v življenju družbe; ločitev cerkve od države; absolutistična, demokratična država / Osvobodilna fronta je postala država v državi // POG. *državni aparat*: država je razpisala splošno ljudsko posojilo; država ga štipendira ◇ POLIT. država *politična organizacija, ki zahteva in uveljavlja monopol zakonitega družbenega prisiljevanja na določenem ozemlju*; odmiranje države *proces, v katerem država izgublja značilnosti politične sile nad družbo*; ZGOD. *mestna država država v starem in srednjem veku, katere jedro je eno samo mesto*

SVL: **država** **1. PRAVO, GEOGR** Geogr.polit. organizirana skupnost, ki ima na določenem teritoriju, omejenem z državno mejo, tudi od drugih d. priznana suvereno oblast; d. nosilka pravic in obveznosti medn. prava v medn. odnosih. Sodobna d. temelji na pravici naroda ali druge skupnosti do samoodločbe, v njej državljani prostovoljno prepustijo vodenje d. legitimno izvoljenim predstavnikom; osnovna načela ureditve določena z ustavo, po njej v večini d. oblast razdeljena na 3 ločene dele: zakonodajno oblast (uresničujejo jo izvoljeni predstavniki ljudstva), izvršilno oblast (uresničuje politiko, kot jo določa zakonodajna oblast, pred katero tudi odgovorna) in samostojno sodno oblast. [...] **Enotna (unitarna) d.** oblika drž. ureditve z enotno pravno ureditvijo in enotno organizacijo drž. oblasti; v njej lahko zagotovljeni lokalna samouprava (npr. v Slov.) in/ali ustrezna avtonomija posameznih upravnoteritorialnih enot. **Zvezna d.** sestavljena iz več držav ali drugih ozemelj, članice ohranjajo suverenost, del pristojnosti prenesejo na skupno d. (Avstr., Nem., Švica, ZDA, Kanada); tudi članica takšne skupne d. (npr. ZDA sestavlja 50 zveznih d.). [...] **2. SOCIOL** Skupnost vladajočih in vladanih; nastala bodisi z družb. pogodbo, tj. družb. dogovorom, ki ga sklenejo ljudje, da bi se izognili nasilju v družbi (T. Hobbes), ali zaradi ohranjanja zasebne lastnine (J.-J. Rousseau). Po funkcionalističnih ali konfliktnih teorijah d. zgolj sredstvo, s katerim si ena skupina državljanov z monopolom nad represivnimi družb. aparati ter z lastništvom nad proizvodnimi sredstvi zagotovi moč in oblast nad drugimi skupinami. D. ima posredovalno vlogo pri urejanju konfliktov, zagotavljanju reda in zakonitosti, formalnem uveljavljanju norm. [...]

Wikipedija: **Država** je geografsko območje in neodvisna politična enota s svojo lastno vladavino, zakoni, pogosto tudi z ustavo, policijo, oboroženimi silami, davčnimi pravili in prebivalstvom. Nekaterim državam, kot so Slovenija, Francija in Izrael, rečemo *nacionalne države*, ker v njih prevladuje en narod. Druge države, kot so Švica, Španija in Združeno kraljestvo, so *večnacionalne države*, ker se prebivalstvo deli na več narodov. Kljub temu se nekatere od njih imajo za nacionalne države.

Včasih se tudi upravni deli držav z določeno kulturo ali zgodovino imenujejo »dežele« ali »države«; tako se, denimo, imenujejo sestavne enote ZDA ali Anglija, Škotska in Wales v Združenem kraljestvu, čeprav so to praktično sestavni deli (mednarodno priznane) večje države. [...]

SSKJ: **národ** -a stil. -óda m (á, ô) **1.** skupnost ljudi, navadno na določenem ozemlju, ki so zgodovinsko, jezikovno, kulturno, gospodarsko povezani in imajo skupno zavest: ljudstvo se je izoblikovalo v narod; izkoriščani, neodvisni narodi / češki, slovenski narod; evropski, jugoslovanski narodi / postali smo svobodni narod s svojo državo; vezi manjšine z matičnim narodom; pravica narodov do samoodločbe / Smrt fašizmu – svobodo narodu med narodnoosvobodilnim bojem in prva leta po 1945 *pozdrav udeležencev narodnoosvobodilnega boja; zaključek uradnih dopisov*; Osvobodilna fronta (slovenskega naroda) *slovenska narodnoosvobodilna organizacija, ustanovljena 27. aprila 1941* // s prilaskom *taka skupnost, za katero je značilna kaka dejavnost*: Grki so pomorski narod / EKSPR.: narod hlapcev, poštenjakov; narod pesnikov in mislecev // *skupnost ljudi, ki jih družijo skupni izvor, skupna preteklost, podoben jezik, običaji*; *ljudstvo*: vpadi barbarskih narodov / nomadski, pastirski narodi / preseljevanje narodov v 6. stoletju **2.** v nekaterih družbenih ureditvah *večinski, zlasti socialno nižji družbeni sloji*: narod je trpel lakoto, mogočniki pa so se zabavali; pesmi je nabral med narodom / izrazi so vzeti iz naroda / nizki, preprosti narod **3.** ed., NIŽJE POG. *ljudje, ljudstvo*: poglej, koliko naroda je prišlo / tepla sta se, narod pa se je zabaval *gledalci, opazovalci* **4.** PUBL. *država*: odnosi med narodi • Organizacija združenih narodov *organizacija velike večine držav, katere cilj je krepiti sodelovanje med narodi in ohraniti mir na svetu*; EKSPR. staro Avstrijo so imenovali ječo narodov državo, v kateri so nekateri narodi zatirani; PUBL. pomlad narodov leto 1848 v stari Avstriji, ko so nenemški narodi zahtevali svoje narodne pravice; PUBL. vrata narodov naravni prehodi med gorovji, skozi katere so potovala ljudstva, zlasti iz Azije v Evropo; red zaslug za narod z zlato zvezdo visoko jugoslovansko odlikovanje za družbenopolitične in vojaške zasluge ◊ ANTR. hamitski, semitski narodi; JUR. zbor narodov od 1953 do 1974 *zbor (zvezne skupščine) za varstvo enakopravnosti narodov Jugoslavije*; ZGOD. Društvo narodov po prvi svetovni vojni ustanovljena organizacija večjege števila držav, katere cilj je bil krepiti sodelovanje med narodi in ohraniti mir na svetu

SVL: **národ** SOCIOL Skupnost ljudi, naseljena na strnjemem ozemlju s skupnim zgod., jezikovnim in kult. izročilom, gospodarstvom, zavestjo o sebi in težnjo po polit. organiziranosti. Z organiziranjem v lastno državo se n. oblikuje kot nacija. V etnologiji n. pomemben kot družb.zgod. oblika etnije s posebno zgod., kult. identiteto (kultura, ljudska kultura, način življenja) in načini njenega izražanja: še v 1. pol. 20. stol. pogosto poisten s pojmom ljudstvo. [...]

Wikipedija: **Národ** je sociološki izraz, s katerim označimo skupino ljudi, ki ima skupno identiteto, občutek pripadnosti. Sorodni izrazi so: rod, ljudstvo, etnična skupina, nacija, ki pa imajo vsak svoj pomenski poudarek. V slovenskem kontekstu je pri pojmu narod večji poudarek na jezikovni in kulturni enotnosti, pač glede na to, da Slovenci dolgo niso imeli svoje državnosti. V okoljih, ki izpostavljajo državnost, ustrezen izraz ne ločijo med narodom in nacijo, izraz (»nation, nationality«) enačijo z državljanstvom (na primer: Francija, angleško govoreči svet).

Najpomembnejša značilnost naroda je samoopredelitev. Narodna zavest lahko nastane na osnovi več značilnosti: jezik, kultura, politično organiziranje ter skupni strateški cilji, zgodovinska zavest, rodovna oziroma genetska povezanost, družbene komunikacije, vera, skupno ozemlje ali zavest o ozemlju, gospodarske povezave. [...]

Narod ni strogo opredeljen sociološki pojem, ki bi imel enako veljavo za vsak primer. Upoštevati je treba sestavine in moč: pokrajinske, plemenske, narodne in/ali nacionalne zavesti in praktične (politične) posledice sestavin zavesti o skupnosti. [...]

Predstavitev medjezikovnih razlik in podobnosti v izrazju, ki je pomensko (dobesedno in preneseno) povezano s pojmom država in narod, bo oprta na različna literarna in neliterarna besedila ter primere govornih besedil, pri čemer bodo udeleženci izbirnega tečaja med drugim tudi problematizirali razmerje jezik : kultura na večnacionalni ravni.

Ker ni vsaka *Slovenka* 'Slovenka' in vsako *Slovensko* 'slovensko' ali vsako *slovo* 'slovo' in vsaka *zemlja* 'zemlja', kakor *Slovenska plaža* ni vedno in povsod 'slovenska plaža' in *Dunaj* 'Dunaj', zlahka pride do napačnega razumevanja, nesporazumov ali neustrezne per-/repcije – tudi držav in narodov, ne zgolj besedil.

Viri in literatura

- BRAČIČ, Anja, CRVELIN, Rosana, MIHOVILOVIĆ, Lara, STRSOGLAVEC, Đurđa, ŠETINA, Ana, 2012: *Sosedovi trdi orehi: prevajalski priročnik*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- CANKAR, Ivan, 1908: *Slovensko ljudstvo in slovenska kultura*. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XOHHUGMY...07dc.../PDF>, <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp105/ivaca105/slove105.htm>
- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: <http://www.fran.si/>
- SKUBIC, Andrej E., 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), spletna različica: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.
- Slovenski veliki leksikon*, 2003. Uredila Marta Kocjan-Barle, Drago Bajt. Ljubljana: Mladinska knjiga. Knjiga A–G, 455; knjiga H–O, 699–702.
- Spletna enciklopedija Wikipedija v slovenskem jeziku, gesli država* (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Dr%C5%BEava>) in *narod* (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Narod>).
- STRSOGLAVEC, Đurđa, 2010: Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik. Vera Smole (ur.): *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 83–94.
- STRSOGLAVEC, Đurđa, 2011: Poročni boter in krstna priča. Vera Smole (ur.): *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 73–82.
- STRSOGLAVEC, Đurđa, 2014: Stopnja prevedljivosti in stopnja repcije. Alenka Žbogar (ur.): *Repcija slovenske književnosti. Obdobja* 33. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 447–455.
- STRSOGLAVEC, Đurđa, DOLŽAN, Sonja, 2010: Kako je v makedonščini hrvaški Pupačić postal slovenski Župančić. *Treta makedonsko-slovenečka naučna konferencija: makedonsko-slovenečki jazični, književni i kulturni vrski / makedonsko-slovenske jezikoslovne, književne in kulturne zveze (Ohrid, 12–15 septembra 2007)*. Skopje: Filološki fakultet »Blaže Koneski«, Univerzitet »Sv. Kiril i Metodij«. 233–259.
- STRSOGLAVEC, Đurđa, DOLŽAN, Sonja, 2012: Repcija M. Selimovića, S. Kulenovića i D. Sušića u Sloveniji i Makedoniji. *Sarajevski filol. susreti* 1. 144–163.